

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Judith Pollmann

Nationale herinnering vóór de natiestaat. Over canonvorming, verdringing en identiteit.

Er is vaak gezegd dat staten in het Westen zich pas rond 1800 serieus gingen bezighouden met de 'nationale' herinneringspolitiek. Dat neemt niet weg dat er al lang voor die tijd ook al vormen van 'nationale' herinnering en verdringing ontstonden. Een mooi voorbeeld zien we na de scheuring van de zeventien Nederlanden rond 1600. Dit college laat zien dat een verrassend multimediale herinneringspolitiek, zowel in de Republiek van de Gouden Eeuw als in de Zuidelijke Nederlanden, leidde tot de herdefinitie van Nederlandse identiteiten en uitmondde in een blijvende cultuurkloof tussen Noord en Zuid.

Judith Pollmann is bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis en Cultuur van de Republiek der Verenigde Nederlanden aan de Universiteit Leiden. Sinds 2008 leidt ze een VICI onderzoeksproject getiteld 'Tales of the Revolt. Memory, Oblivion and Identity in the Low Countries, 1566-1700'

(www.earlymodernmemory.org). Haar nieuwe boek *Catholic Identity and the Revolt of the Netherlands, 1520-1635* verschijnt in juni 2011 bij Oxford University Press.

Literatuur:

–Peter Burke, 'History as Social Memory', in T. Butler (red.), *Memory, History, Culture and the Mind*, pp. 97-113 (Oxford University Press 1989).

Chris Lorenz

Nationale geschiedenis als gatenkaas. Over het verleden, de herinnering en het vergeten.

Vanaf de universitaire institutionalisering van de geschiedenis is nationale geschiedenis de dominante variant van geschiedschrijving geweest. 'De' geschiedenis werd veelal als de ontwikkeling en de onderlinge strijd van naties en 'hun' staten voorgesteld. Nationale staten deden ook het hunne om de identificatie van 'de' natie met 'de' geschiedenis te propageren. Deze voorstelling van 'de' natie berustte van meet af aan op het actief vergeten van alles wat er niet in paste. Vergeten is daarom altijd even belangrijk voor (nationale) geschiedenis geweest als de herinnering. Elke nationale geschiedenis is op zijn best een gatenkaas.

Chris Lorenz is verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam waar hij onder meer theorie en geschiedenis van de geschiedschrijving doceert. Tussen 2003 en 2008 werkte hij aan een Europees onderzoeksproject over de vergelijking en wisselwerking van nationale geschiedenissen. Zijn recente publicaties zijn: (red., samen met Stefan Berger), *The Contested Nation* (2008), *Nationalizing the Past* (2010) en *Popularizing National Pasts* (2011).

Literatuur:

–Chris Lorenz, 'Unstuck in Time. Or, the Sudden Presence of the Past', in Karin Tilmans, Frank van Vree & Jay Winters (red.), *Performing the Past. Memory, History, and Identity in Modern Europe*, pp. 67-102 (Amsterdam University Press 2010).

Frank van Vree

Een verleden dat niet wil verdwijnen. De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog

Herinneringen zijn uit hun aard dynamisch: niet alleen onze persoonlijke herinneringen, maar ook, misschien nog sterker, de publieke herinneringscultuur. Herinneringen veranderen van kleur en intensiteit, onherkenbaar soms, ze kunnen verdwijnen of zich opdringen – of zelfs worden *uitgevonden*. In de geschiedenis van de herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog zijn al deze patronen zonder moeite aan te wijzen, zowel in de dominante voorstellingen van deze historische episode als in de steeds weer opduikende tegenverhalen. Deze verschuivingen en tegenstellingen hebben hun weerslag gekregen in de literatuur, in monumenten, films, rituelen, wetenschappelijke werken en politieke debatten. En daar lijkt voorlopig nog geen einde aan te komen. De sterke dynamiek in de herinneringscultuur hangt nauw samen

met de cruciale rol die deze herinneringen spelen in onze samenleving: meer dan welke andere historische episode functioneert de Tweede Wereldoorlog als ijkpunt van de hedendaagse politieke en morele orde.

Frank van Vree is hoogleraar Journalistiek aan de UvA. Zijn publicaties bestrijken moderne geschiedenis, media en journalistiek, waaronder *In de schaduw van Auschwitz* (1995), *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant* (1996), de bundels *De dynamiek van de Herinnering* (2009) en *Performing the Past* (2010), alsmede essays als *De scherven van de geschiedenis* (1999), *De politiek van de openbaarheid* (2000) en *De wereld als theater* (2006). In 2010 was hij als *visiting professor* verbonden aan New York University.

Literatuur:

Frank van Vree, 'De dynamiek van de herinnering. Nederland in een internationale context', in Frank van Vree & Rob van Laarse (red.), *De dynamiek van de herinnering. Nederland en de Tweede Wereldoorlog in een internationale context*, pp. 15-42 (Amsterdam University Press 2010).

Susan Legêne

Zwart/wit. Fotografisch beeld van het koloniale verleden

Sinds de uitvinding van de fotografie is in de koloniën door professionals en amateurs op grote schaal gefotografeerd. Hun foto's zijn bewaard. Destijds vormden ze in publieke instellingen en privékringen in het moederland een dragend bestanddeel van beeldvormingsprocessen over het koloniale bestel. Niet alleen brachten ze de overzeese koloniale onderdanen in beeld, maar ook – misschien wel in de eerste plaats – documenteerden ze het wel en wee van de kolonisatoren. Deze rol van fotografie kreeg na de dekolonisatie een nieuwe betekenis, toen hun zwart/witbeeld werd opgenomen in het collectieve geheugen met betrekking tot het koloniale verleden. In een interactieve lezing zal met concrete beelden onderzocht worden welke rol dit speelt in ons historisch begrip van het koloniale verleden.

Het onderzoek van Susan Legêne, hoogleraar politieke geschiedenis aan de Vrije Universiteit en voorheen Hoofd Museale Zaken van het Tropenmuseum in Amsterdam, richt zich onder meer op (cultureel) burgerschap in de context van kolonialisme en dekolonisatie. Deze lezing volgt uit het internationale onderzoeksproject 'PhotoCLEC - Photography, Colonial Legacy and Museums in Contemporary Europe' (HERA joint programme, <http://www.heranet.info/photoclec/index>), waarvan zij Nederlands projectleider is.

Literatuur:

–Elizabeth Edwards, 'Photography and the Material Performance of the Past', *History and Theory* 48/4(2006):130-150.

–Rapta Saptari, 'Domestic Servants in Colonial Times', in S. Legêne & J. v.Dijk (red.), *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum. A Colonial History*, pp. 66-79 (KIT Publishers 2011).

Antoine Hol

Rechtspraak als instrument van herinnering en verdringing

Rechtspraak is een van de instrumenten om groot leed een plaats te geven in de geschiedenis. Het is een plaats waar feiten uit het verleden boven tafel worden gebracht, vastgelegd en beoordeeld. Die feiten zijn onder meer afgeleid uit verhalen van slachtoffers, documenten en vele 'stille' getuigen. Men dient echter te beseffen dat de interne dynamiek van het recht met zich brengt dat slechts een bepaald beeld van het verleden wordt geschetst. Dat beeld hoeft niet per se aan te sluiten bij de herinneringen van slachtoffers en getuigen. Dit roept de vraag op of rechtspraak wel het aangewezen instrument is om te herinneren. We zullen dit nader onderzoeken en daarbij tevens aandacht schenken aan alternatieven van rechtspraak zoals waarheidscommissies en herstel.

Antoine Hol is hoogleraar Encyclopedie van het Recht en Rechtsfilosofie aan de Universiteit Utrecht. Hij is tevens wetenschappelijk directeur van het Montaigne centrum voor Rechtspleging en Conflictoplossing aan dezelfde universiteit. Naast zijn universitaire werk treedt hij regelmatig op als rechter-

plaatsvervanger en raadsheerplaatsvervanger in respectievelijk de rechtbank Haarlem en het gerechtshof Amsterdam.

Literatuur:

–Nancy L. Rosenblum, 'Justice and the Experience of Injustice', in Martha Minow (ed.), *Breaking the Cycles of Hatred. Memory, Law, and Repair*, pp. 77-106 (Princeton University Press 2002).

Willem de Haan

Goed en fout in strafrechtelijk-criminologisch perspectief

Menselijk handelen wordt voor een deel door toevallige gebeurtenissen en omstandigheden bepaald. Ondanks beweringen van het tegendeel lijken veel historici er moeite mee te hebben dat 'de mens niet goed is en niet fout, niet zwart of wit, maar grijs'. Voor zulke historici is rekening houden met feiten en omstandigheden een manier om onder een moreel oordeel uit te komen. Voor andere historici dient een moreel oordeel echter juist zoveel mogelijk te worden opgeschort.

Voor een criminoloog verschilt het begrijpen van crimineel gedrag fundamenteel van het begrip hebben voor wat iemand heeft misdaan. Voor de strafrechtjurist impliceert het begrip hebben voor een verdachte evenmin dat sprake is van afwezigheid van alle schuld.

Wat betekent 'goed of fout' als we uitgegaan van een handelingslogica waarin de rol van toeval onmiskenbaar is?

Willem de Haan is emeritus hoogleraar criminologie van de Rijksuniversiteit Groningen en gasthoogleraar aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij doet onderzoek naar motieven en omstandigheden bij diverse vormen van publiek geweld. Hij is lid van de Sociaal Wetenschappelijke Raad van de KNAW en voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie. Recente publicaties van zijn hand zijn te vinden in *Zoeklicht op geweld* (Boom Juridische Uitgevers 2010).

Literatuur:

Chris van der Heijden, *Grijs Verleden. Nederland en de Tweede Wereldoorlog*, pp. 399-412 (Olympus/Contact Veen 2001).

Alette Smeulers, 'Criminologie in een "state of denial"? Ook international misdrijven vergen criminologische benadering', *Tijdschrift voor Criminologie* 48(2006), pp. 275-289.

Marjan Schwegman

Het NIOD: tussen herdenken en onderzoeken

In mei 1945, slechts enkele dagen na de bevrijding, werd in Amsterdam het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie opgericht. In 1999 werd het RIOD een instituut van de KNAW, het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, in 2010 kreeg het instituut de nieuwe naam NIOD Instituut voor Oorlogs- Holocaust- en Genocidestudies. Het RIOD richtte zich vooral op de oorlog in Nederland en in mindere mate Nederlands-Indië, het NIOD ging zich ook richten op documentatie van en onderzoek naar oorlogssituaties elders, zoals het Nederlandse militaire optreden in Srebrenica, de deelname aan de oorlog in Irak, en nu ook genocides waar Nederland niet direct bij betrokken is. Steeds weer dient het NIOD een midden te zoeken tussen maatschappelijk engagement en wetenschappelijke distantie. In deze sessie krijgen de deelnemers alle gelegenheid de directeur van het NIOD te ondervragen over de dilemma's die deze dubbele doelstelling oplevert en de wijze waarop historici hiermee (kunnen) omgaan.

Marjan Schwegman is directeur van het NIOD en hoogleraar geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Zij publiceerde onder meer over Italiaanse en vrouwengeschiedenis, maakte deel uit van de onderzoekscommissie-Davids over Irak en publiceert en spreekt veelvuldig over de Nederlandse omgang met het oorlogsverleden.

Abram de Swaan

Ogenschijnlijke gelijkmoedigheid

'Genocidale daders verschillen als categorie niet van de bevolking als geheel, u en ik zouden onder dezelfde omstandigheden wellicht hetzelfde gedaan hebben', aldus de heersende consensus, gebaseerd op sociaal psychologische experimenten en inzichten, en op historisch onderzoek van gerechtelijke stukken. Ook na de genocidale episode, wanneer hun daden onder een ander regime scherp worden afgewezen, lijken de daders zich weinig van anderen te onderscheiden en ook niet door berouw of schuldgevoel geplaagd te worden. Welke microsociologische en psychische processen kunnen deze ogenschijnlijke gelijkmoedigheid ten tijde van de verwoesting en daarna verklaren? Is een begrip als 'verdringing' daarbij van nut?

Abram de Swaan is emeritus 'universiteitshoogleraar sociale wetenschap' aan de Universiteit van Amsterdam en directeur van de Academia Europea de Yuste (Spanje). Hij leidde de Amsterdamse School voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek (ASSR) van 1987 tot 2007 en doceerde aan vele buitenlandse universiteiten, onder meer het Collège de France. Tot zijn talrijke publicaties, in een tiental talen vertaald, behoren: *De mens is de mens een zorg; Zorg en de staat; Het wereldtalenstelsel* en *Bakens in niemandsland; essays over grootscheeps geweld*. Voor zijn essays ontving De Swaan in 2008 de PC Hooftprijs. Zie ook www.deswaan.com.

Literatuur:

–Abram de Swaan, *Bakens in niemandsland* (Bert Bakker 2007). [paginering volgt]

Ton Robben

Herinnering en collectief trauma in vergelijkend perspectief. Een antropologisch overzicht

Recente sociaalwetenschappelijke inzichten tonen aan dat groepen, gemeenschappen, samenlevingen en zelfs culturen getraumatiseerd kunnen raken door ingrijpende gebeurtenissen, zoals revoluties, oorlogen en natuurrampen. Dit college schets de conceptuele ontwikkeling van het begrip trauma van fysiek naar psychisch, massaal, collectief en cultureel trauma aan de hand van de twee wereldoorlogen, de Argentijnse Vuile Oorlog en 9/11. Deze comparatieve benadering laat zien dat maatschappijen andere collectieve en culturele trauma's en verschillende herinneringsprocessen kunnen doormaken in reactie op dezelfde gebeurtenissen. Er zal tevens aandacht worden besteed aan de relatie tussen nationale identiteit en collectief trauma in het voormalige Joegoslavië.

Ton Robben is sinds 1993 hoogleraar Culturele Antropologie aan de *Universiteit Utrecht*. Hij is de auteur van het bekroonde boek *Political Violence and Trauma in Argentina* (2005). Zijn meest recente boek is *Iraq at a Distance: What Anthropologists Can Teach Us About the War* (2010). Hij werkt nu aan een comparatief onderzoek naar trauma, rouw, herinnering en verzoening in postautoritair Latijns-Amerika.

Literatuur:

–Antonius C.G.M. Robben, 'How Traumatized Societies Remember: The Aftermath of Argentina's Dirty War', *Cultural Critique* 59(2005), pp.120-164.

Gert Oostindie

De weerbarstige praktijk van engagement

De tijd dat specialisten in de koloniale geschiedenis vooral vanuit een koloniaal perspectief naar de geschiedenis keken ligt lang achter ons. Of niet? Witte historici die zich bezighouden met het koloniale verleden wordt vaak verweten dat zij zich onvoldoende verplaatsen in de werkelijkheid zoals die door koloniale onderdanen zou zijn ondergaan. Radicale critici menen dat de westerse blik nog steeds gekenmerkt wordt door oriëntalisme en racisme. Voor historici is het niet eenvoudig een midden te vinden tussen engagement en de distantie die het vak vereist. Bestaat dat midden wel, en is het nastrevenswaard dat te zoeken? Aan de hand van eigen ervaringen (inclusief eigen misvattingen en fouten) wordt in deze voordracht hardop nagedacht over deze vragen, toegespitst op de herdenking van de slavernij in Nederland.

Gert Oostindie is directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW) en hoogleraar Geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Recentere boeken van zijn hand zijn *Postkoloniaal*

Nederland. Vijfenzestig jaar vergeten, herdenken, verdringen (2010, Engelse versie 2011) en *De parels en de kroon. Het koningshuis en de koloniën* (2006).

Literatuur:

–Gert Oostindie, 'Slavernij, canon en trauma: debatten en dilemma's', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 121(2008), pp. 4-21.

–Gert Oostindie, 'Public Memories of the Atlantic Slave Trade and Slavery in Contemporary Europe', *European Review. Interdisciplinary Journal of the Humanities and Sciences of the Academia Europaea. The Academy of Europe* 17(2009), pp. 611-626.

Remco Raben

Weemoed, trots, vergetelheid: de koloniale ervaring als herinnering in Europa

Trauma, doofpot, roemrijk verleden. Aan de Nederlandse omgang met het koloniale verleden zijn talloze karakteriseringingen gegeven die vaak tegenstrijdig zijn. De koloniale herinnering is in essentie ambigu. Er is weinig dat de gemoederen zo heeft verhit, maar ook zovelen koud heeft gelaten. De ontrafeling van die tweeslachtigheid is het onderwerp van deze bijeenkomst. We discussiëren over de bestanddelen van de koloniale herinnering, de ritmiek en de smaakmakers. Wat bepaalt nu de smaak van de herinnering? Welke actoren en gebeurtenissen domineren het postkoloniale debat? Wat is de rol van overheden, veteranen, postkoloniale migranten? Hoe sterk zijn koloniale clichés? We hanteren een Europees perspectief om na te gaan welke nationale varianten van postkoloniale bewustzijn bestaan.

Remco Raben doceert niet-westerse geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht. Hij is gespecialiseerd in de geschiedenis van Indonesië, en publiceerde over de geschiedenis van de VOC, Indische Nederlanders, kolonialisme, dekolonisatie en koloniale herinnering.

Literatuur:

–Alec G. Hargreaves, 'Introduction' in: Idem (ed.), *Memory, Empire, and Postcolonialism. Legacies of French Colonialism*, pp. 1-8 (Lexington Books 2007)

–Bernard Porter, 'Recapitulation and conclusion' in: Idem, *The Absent-minded Imperialists. Empire, Society, and Culture in Britain*, pp. 306-321 (Oxford University Press 2004).

Maria Grever

Botsingen tussen herinneringsculturen in Europa

De vertrouwde coördinaten van de nationale herinnering zijn verschoven. Emigreerden Europeanen in de negentiende en twintigste eeuw naar de 'Nieuwe Wereld', tegenwoordig is Europa een continent van immigratie. Mensen uit voormalige koloniën trokken naar de moederlanden. De komst van vluchtelingen en arbeidsmigranten differentieerden de bevolkingssamenstelling verder. Tegelijkertijd eisten nieuwe groepen binnen Europa (joodse overlevenden, vrouwen, homo's) erkenning. Al deze gemeenschappen benadrukten de eigenheid van hun identiteit en geschiedenis. Botsingen tussen herinneringsculturen bleven niet uit. In Frankrijk spreekt men zelfs van *guerres des mémoires*. In deze lezing wordt de veranderde sociaalmentale topografie van het verleden besproken, met nadruk op Europa. In hoeverre proberen regeringen collectieve herinneringen binnen nationale kaders te homogeniseren? Zijn er ook andere reacties? Wat zijn de effecten?

Maria Grever is hoogleraar theorie en methoden van de maatschappijgeschiedenis en directeur van het Centrum voor Historische Cultuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij publiceert over historische cultuur en historiografie; politieke cultuur en gender; nationale identiteit en reflectie op geschiedenisonderwijs. Momenteel is zij programmaleider van het NWO onderzoek *Heritage education, plurality of narratives and shared historical knowledge* (2009-2014).

Literatuur:

–Maria Grever, 'Geschiedenis per decreet', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 120 (2007) 382-386.

–Susan Hogervorst, *Onwrikbare herinnering. Herinneringsculturen van Ravensbrück in Europa 1945-2010*, hoofdstuk 1 (Verloren, 2010).

James Kennedy

De Nederlandse herdenkingscultuur: uniek?

Hoe heeft in het naoorlogse Nederland het debat over herinnering en nationale identiteit vorm gekregen, in vergelijking met andere landen? Het lijkt erop dat Nederland een bijzonder sterke herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust ontwikkelde. Anders dan in andere landen ging dat ten koste van andere vormen van historische herinnering – vandaar, althans tot voor kort, het teruglopen van de belangstelling voor een bredere canon van de nationale geschiedenis. In deze sessie wordt de vraag gesteld of bovenstaande karakterisering juist is en komt de bredere vraag aan de orde hoe wij de Nederlandse zoektocht naar een historische identiteit in een internationale context kunnen begrijpen. James C. Kennedy is hoogleraar Nederlandse geschiedenis sinds de Middeleeuwen aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is gespecialiseerd in de naoorlogse Nederlandse geschiedenis, en als deskundige in politiek, religie en *public life* is hij een veelgevraagd spreker in de media over vragen rond de nationale identiteit.

Literatuur:

–Frank Lechner, *The Netherlands: Globalization and National Identity*, pp. 67-102 (Routledge 2007).

Carla van Boxtel

Van vaderlandse geschiedenis tot canon. Het voortdurende debat over nationale geschiedenis in het onderwijs

Nationale geschiedenis is een steeds terugkerend onderwerp in het debat over geschiedenisonderwijs. Hoeveel aandacht moet het nationale verleden krijgen? Is er voldoende ruimte voor de pijnlijke episodes in de Nederlandse geschiedenis? Hoe kan deze geschiedenis in onze globaliserende en multiculturele samenleving op een voor leerlingen betekenisvolle manier worden onderwezen? In deze lezing staat de aandacht voor nationale geschiedenis in het naoorlogse Nederlandse geschiedenisonderwijs centraal en wordt deze in de context geplaatst van het maatschappelijke debat en ontwikkelingen in het geschiedeniscurriculum en de didactiek.

Carla van Boxtel is bijzonder hoogleraar historische cultuur en educatie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, senior onderzoeker aan de lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam en projectleider van het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken. Haar onderzoek richt zich op het leren en onderwijzen van geschiedenis en op erfgoededucatie.

Literatuur:

–Carla van Boxtel en Maria Grever, 'Between Disenchantment and High Expectations: History Education in the Netherlands, ca. 1968-2008', in Wolfgang Hasberg & Elisabeth Erdmann (red.), *Facing and Bridging Diversity. History Education in Europe* (in print, LIT Verlag, 2011)

Valentijn Byvanck

Tussen ornithologen en twitteraars

Professionele historici spelen nauwelijks in op de enorme publieksvraag naar geschiedenis. Integendeel: ze schuwen de grote verhalen die het publiek vraagt en zijn evenmin geneigd het publiek inspraak te geven in het schrijven van de geschiedenis. Zo ontstaat er een kloof tussen de professionals met hun 'academische geschiedenis' en het publiek met zijn 'persoonlijke' verhalen. Het Nationaal Historisch Museum tracht een ontmoeting teweeg te brengen waarin geschiedenis en herinnering elkaar aanvullen – ook waar dat gaat om de omgang met zogenaamde 'zwarte bladzijden' in de nationale geschiedenis. Valentijn Byvanck is sinds 2009 directeur van het Nationaal Historisch Museum. Hij studeerde cultuurgeschiedenis in Utrecht en New York en was fellow aan The Smithsonian Institution en The Metropolitan Museum of Art. Van 2002 tot 2008 vernieuwde hij het Zeeuws Museum dat in 2008 de

museumprijs van de Council of Europe kreeg. Byvanck publiceerde artikelen over geschiedenis, kunst, musea en identiteit en is presentator van het programma 4Art bij de AVRO.

Literatuur:

Valentijn Byvanck & Erik Schilp, *Het Nationaal Historisch Museum in veertien punten*. S.l.: Nationaal Historisch Museum, 2008. [pamflet wordt op 6 juni uitgereikt]

Hans Goedkoop

Indië verloren, herinnering verdwenen

Nog steeds leeft Nederland sterk met de vijf dagen strijd tegen Duitsland in 1940. Maar wie leeft nog met het besef dat Nederland na de bevrijding vijf *jaar* vocht in Nederlands-Indië? Dat de nederlaag daar het verlies betekende van een wereldrijk en een vernederend verlies aan internationale status? Die vergetelheid wijst op verdringing. Een schimmig psychologenwoord dat ik concreet wil maken met een voorbeeld dat mij na staat. Mijn grootvader, D.R.A. van Langen, dankte aan de strijd om Indië een militaire loopbaan, nam Soekarno gevangen, werd chef-staf van het KNIL – en kreeg, terug in Nederland, ineens geen werk meer. Een familieraadsel, dat na onderzoek een pijnlijk beeld van het mechanisme van verdringing oplevert. Het wegmoffelen van een man als pars pro toto voor het wegmoffelen van een geschiedenis.

Hans Goedkoop is historicus. Hij promoveerde in 1996 op de biografie *Geluk. Het leven van Herman Heijermans* en publiceerde in 2004 een essaybundel over Nederlandse literatuur, *Een verhaal dat het leven moet veranderen*, voortbouwend op kritieken die hij voor *NRC Handelsblad* schreef. Hij werkt aan een biografie van Renate Rubinstein. Sinds 2000 presenteert Goedkoop het historische televisieprogramma *Andere tijden* van VPRO en NPS. Voor dezelfde omroepen bereidt hij een televisieserie over de Gouden Eeuw voor, die gepland staat voor 2012.

Literatuur:

–H.L. Wesseling, 'Indië verloren, ramspoed geboren. Nederland na de dekolonisatie', in H.L. Wesseling, *Indië verloren, ramspoed geboren en andere opstellen over de geschiedenis van de Europese expansie*, pp. 285-308 (Bert Bakker 1988).